

הקדמה

משבר האמונה הוא ללא ספק מן המאפיינים הבולטים של הדורות האחרונים. תקופת ההשכלה באירופה, שהחלה לפני כמאתיים שנה, ועוד תמורות שונות שחלו בעולם, הביאו לכך שהאמונה באלוקים, שהייתה טבעית לרוב האנושות עד לאותה תקופה, נסדקה והתערערה. מטבע הדברים משבר זה לא פסח גם על עם ישראל. מהי הדרך להתבונן על משבר זה? הרב קוק חידש, בעומק מבטו, שמשבר האמונה בדורנו איננו נובע מקטנות ומחולשה בלבד אלא מקורו בשאיפה פנימית לגדלות. לדברי הרב, רוחו של הדור גדולה, ולכן איננה מסתפקת בריאה ואמונה פשוטות שהיו נחלת הדורות הקודמים. כל עוד לא יועמקו מושגי האמונה ויישארו בקטנותם, ימשיך הדור המשכיל 'לבעוט' באמונה הפשוטה ויתכחש אליה. לכן חזר הרב פעמים רבות על התביעה מלומדי התורה לשקוד ולהעמיק בלימוד חלקי האמונה, האגדה והסוד של התורה, על מנת להעמיק את מושגי האמונה ולצרף אותם כדי להעניק מענה משמעותי לדור הצמא לכך. אחד היסודות שנוקדו לבירור היא הטענה שהאמונה באלוקים גורמת לצמצום והקטנת כוחות החיים. הרב התמודד עם טענה זו והבהיר שהאמונה בטרתמה מביאה להעצמת כוחות החיים ולא לצמצומם. כמו כן, היה צורך להבהיר שהאמונה בה כופרים היא תולדת החיקוי וההעתקה של מושגים שנקלחו מדתות הגויים ולא מאמונת ישראל. גם אל החוצפה שבדור וגם אל הכפירה, עם כל הכאב שבהן, התייחס הרב כאמצעי להעמקת הסברת האמונה וזיכוי וברור מושגי האמונה. כל אלה ועוד יתבררו בדברי הרב בפרק זה.

ביאורים

בתקופות עברו, השמירה על התורה וקיום המצוות היתה דבר המובן מאליו. המסורת היהודית עברה בריציפות מאב לבן, כך שכל דור חדש שבא לעולם קיבל עליו עול מלכות שמיים ועול מצוות, ונשא באחריות למסור אותה לדור הבא בעקבותיו. אולם במאתיים השנה האחרונות נפל דבר בישראל. חלק מהדור החדש התנגד לקבל על עצמו את המחויבות לשמירת תורה ומצוות, וקטע את העברת המסורת. תוך תקופה קצרה חל מהפך, ורובו של עם ישראל ניתק את עצמו מקיום המצוות. מהי הסיבה לשינוי המהותי שחל בעם ישראל? הרב קוק עוסק רבות במענה לשאלה הקיומית הזו, והוא פותח כמה כיווני חשיבה להבנת הסיבה שחוללה את המהפכה.

היה אפשר לומר, שהסיבה לכפירה נובעת משפלות וירידה רוחנית. הדור החדש טרוד רק בהשגת מנעמי החיים ורווחה חומרית, ואינו מתעניין בהתעלות רוחנית ובקדושה. סולם הערכים שלו השתנה והוא מעדיף נהנתנות אישית על פני קבלת אחריות על ערכים נשגבים.

הרב קוק שולל את ההבנה הזו. הכפירה של הדור הזה אינה נובעת מהתדרדרות מוסרית שבאה לידי ביטוי באדישות והתמכרות לתאוות. הכפירה נובעת דווקא מאיכות רוחנית שהדור הזה משתבח בה.

ההסברה הנפוצה למחויבות לשמירת המסורת, נוגעת לשלמותו האישית של היחיד:

אם הוא יקיים מצות - הוא יזכה לשכר, ולהיפך. להיות 'דתי' זה כדאי ומשתלם, ומי שאיננו 'דתי' עלול לחסוף. האל הוא חזק מאיתנו, הוא מתגמל רק את מי שנאמן אליו, ומי שבוחר למרוד בו מסתכן בקבלת עונש. הסיבה שהולידה את הכפירה, היא לא המאיסה בתורה והמצוות מצד עצמם, אלא באופן שבו מסבירים את החשיבות שלהם, ואת מערכת היחסים בין האדם לבין הבורא.

הדור החדש מחפש הזדהות עמוקה עם האלוהים, וכבר לא מתרגש מאיומים. הצרות שהפכו לעניין שבשגרה בימי הגלות גרמו לו להיות מחוספס יותר. תנועת ההשכלה והשינוי בדרכי החשיבה של האדם, גרמו לו להיות יותר ביקורתי. הוא אינו מוכן לקבל שום דבר כמובן מאליו. הוא מחפש עומק, חכמה והגיון בכל דבר. במסורת היהודית, בתורה ובמצוות הוא מצא רק קטנוניות, עיסוק בוטות ופחד. המסורת כפי שהועברה אליו לא סיפקה את הדרישות הצודקות שלו והוא נטש אותה.

שאלות לדיון

מדוע שלא נאמר שהסיבה לעזיבת התורה והמצוות על ידי הדור הצעיר נובעת מעצלנות גרידא?

האם אתה מכיר אנשים שעוברים את התהליך אותו מתאר הרב קוק?

משבר האמונה

חֶלֶק גְּדוֹל מִהַדוֹר הַצֵּעִיר אֵינְנו חֹשׂ כֹּל כְּבוֹד לְכֹל מִה שֶׁהֲרַגְלָנוּ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאִפְלָה נַפְשׁוֹ, לֹא מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁפַּל מְאוֹתוֹ הַגָּבוֹל, שֶׁהַחֹק וְהַמְשָׁפֵט עוֹמְדִים עֲלָיו בְּדַעַה הַהֲמוֹנִית הַרְגִּילָה, כִּי אִם מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַד הַמְקוֹם, שֶׁלְּפִי אוֹתוֹ הַצִּבְיוֹן שֶׁהֲרַגְלָנוּ בּוֹ עַד כֹּה שֶׁיִּבִּיט עַל יָדוֹ עַל הַחֹק וְהַמְשָׁפֵט, עַל הַמְסֻרָת וְהָאֲמוּנָה בְּכֻלָּהּ, עַל כֹּל טְהוֹר וְקָדוֹשׁ, עַל כֹּל אֲמֶת גְּדוֹלָה נְצַחִית וְאֵלֵהִית אֲשֶׁר בְּמִשְׁגֵּימָם, מִפְּנֵי מַעוֹט הָעֲבוֹדָה בְּתַלְמוּדֵם שֶׁל יְסוּדֵי הַרְגָּשׁ וְהַדְּעַת שֶׁבְּמִרְחַב הַתּוֹרָה, הוּעֵם זֶהָב וְשִׁנְאָה הַכֶּתֶם הַטּוֹב (ע"פ איכה ד, א) עַד שֶׁנִּדְמָה לוֹ שֶׁהִפֵּל הוּא שֶׁפֵּל הַרְבֵּה מְעַרְפוֹ.

הוא נתגדל ועלה בפעם אחת, הצרות מרקוהו, שטפוהו, נתנו לו לב-מתנה ומח הוגה, מחדש, ועף, ולא יוכל לעמוד בפפל. כנפים עשה לו רוחו ובמרומים ימריא, ושם לא נתנו לו עדין את חפצו.

מעל ירושלים דלמטה החרבה והשוממה המשפלת עד שאול תחתיה התעלה, ולירושלים שלמעלה לא יוכל להכנס, כי אין הקדוש ברוך הוא נכנס בירושלים שלמעלה עד שיכנס בירושלים שלמטה (ע"פ תענית ה, א), "מקדש מלך עיר מלוכה קומי צאי מתוך ההפכה, רב לך שבת בעמק הבקא. התעוררי התעוררי כי בא אורח קומי אורי, עורי עורי שיר דברי, כבוד ד' עליך נגלה" (פיוט לכה דודי).

(עקבי הצאן, מאמר הדור)

מהדור הצעיר - שנמשך אחר חיי הפקר, הרחוקים מתורה ומצוות. **מה שהרגלנו** - חיי תורה ומצוות. **אפלה** - הוחשכה מחמת גסות ושפלות מוסרית. **שנשפל** - ירידה מוסרית המולזלת בקיום המצוות. **אותו הגבול וכו'** - הסיבה שגורמת להמון לקיים מצוות. **הצביון** - סגנון המחשבה. **במשגימים** - מושגי האמונה. **בתלמודם** - לימוד ספרי אמונה ומחשבה. **שהכל הוא שפל** - הוא מרגיש 'קטנות' בקיום המצוות. **מעל ירושלים** - התרומם מעל ירושלים. **לא יוכל להכנס** - הדרך למימוש האידיאלים הגדולים עוברת בקיום הפרטים של מצוות ה'.

